

27. Δημήτρης Δημηρούλης
Περί θεωρίας
(παράκαιρη καταγραφή)

Ας υποθέσουμε ότι κάθε έργο είναι σαν μια πολιτεία, μέσα στην οποία χάνεται ο αναγνώστης, χασομερώντας στις αγορές και στις πλατείες της, χαζεύοντας τα αξιοθέατά της, παρατηρώντας τους ανθρώπους και τα κτίριά της, τριγυρώντας σε δρόμους, σοκάκια και γειτονιές. Δεν μπορεί βέβαια να ξέρει τι του επιφυλάσσει η περιπλάνηση. Αφήνει τη φαντασία και τη σκέψη του να αιφνιδιαστούν, βυθίζεται στην εγγύτητα ενός μικρόκοσμου, κατακλύζεται από τη δύναμη αισθήσεων και εικόνων, συναρπάζεται από την προοπτική της κερδισμένης οικειότητας. Η εμπειρία της διαδρομής τον κάνει να πιστεύει ότι όλα συνδέονται με κάποιο σταθερό νόημα, ότι αυτό που βλέπει καλύπτει όλη τη δυνατότητα του κειμένου, αφού έζησε μέσα του και γνώρισε τα μυστικά του. Υπό την επήρεια των εντυπώσεων, θαρρεί ότι έχει εξαντλήσει το συγκεκριμένο και έχει κατανοήσει το γενικό. Είναι όμως ένας ταξιδευτής που δεν βλέπει μακριά. Αν έβλεπε, ίσως φρόντιζε, όταν άφηνε την πόλη, να ρίξει μια ματιά πίσω του, και τότε θα καταλάβαινε ότι μπροστά του έχει τώρα κάτι τελείως διαφορετικό, ένα τοπίο σε άλλη κλίμακα, μια εικόνα σε άλλη διάσταση. Η απόσταση αλλάζει τους συσχετισμούς και απαιτεί από τον ταξιδιώτη να προσδιορίσει εκ νέου τη θέση του έναντι του κειμένου/πολιτείας που, από τη μακρινή αυτή θέαση, φαίνεται να αναδύεται αλλιώς στο χώρο και στο χρόνο: ταυτόχρονα ίδιο και άλλο, οικείο και παράξενο. Από τη στιγμή αυτή και μετά, ο ταξιδιώτης γίνε-

ται θεωρός, βλέπει τα πράγματα με άλλο μάτι, γιατί η εγγύτητα υπόκειται στην επίδραση της απόστασης, στην εικόνα του συνολικού, στη διερώτηση περί αληθείας, στην αμφιβολία περί μεγεθών και σημασιών και, το σημαντικότερο, ο ταξιδιώτης αρχίζει και αναρωτιέται τόσο για το ταξίδι όσο και για τη δική του παρουσία. Οι βεβαιότητές του κλονίζονται και οι πεποιθήσεις του δοκιμάζονται. Τότε ακριβώς υποκύπτει στη γοητεία της θεωρίας.

Η απόσταση προϋποθέτει την εγγύτητα. Είτε προσεγγίζει κανείς το έργο από μακριά, με βλέμμα προσδοχίας και επιθυμία εξερεύνησης, είτε το αφήνει πίσω του, ανασύροντάς το μέσα από άλλους φωτισμούς, σε μια αινιγματική σύνοψη, είναι απαραίτητο να το γνωρίσει από κοντά, ανακαλύπτοντας την κρυφή δύναμη της λεπτομέρειας. Ο θεωρός μπορεί να έχει ήδη κατακτήσει το βλέμμα της απόστασης, όταν επιχειρεί την ανάγνωση του κειμένου, χρειάζεται όμως να εγκύψει σε αυτό, να το γνωρίσει σε μικροσκοπική ανάλυση, για να δοκιμάσει τη δύναμη και την εγκυρότητα της θεωρητικής του πρόγνωσης. Αντιστρόφως, όταν η πορεία είναι από μέσα προς τα έξω, ο θεωρός συγκεντρώνει τις παρατηρήσεις του, ταχτοποιεί τις εντυπώσεις του, συστηματοποιεί τις αντιδράσεις του και τις δοκιμάζει ανάποδα, στη θεωρητική ματιά του, για να δει αν αντέχουν τον αναστοχασμό και την απορία, για να δοκιμάσει την αξιοπιστία της εγγύτητας και της λεπτομέρειας, όπως δρουν στη φαινομενική και εμπειρική σύλληψη του κειμένου. Η θεωρία επομένως δεν αντιτίθεται στην κειμενική εγγύτητα ούτε στην εξειδικευμένη ανάλυση, δεν είναι ξένη προς τη λογισύνη και τη φιλολογία, τις τοποθετεί όμως σε κριτική προοπτική και τις υποβάλλει σε δοκιμασία διάθλασης. Ξεκινά πάντα από το συ-

γκεκριμένο, από τη μεθοδική παρατήρηση, από την αυστηρή οικονομία της ανάγνωσης, για να διευρύνει σταδιακά τον κύκλο της, φωτίζοντας το έργο αλλότροπα, κάνοντάς το παράξενο, σχεδόν ανοίκειο, στην κατεστημένη πρόσληψη και στην τετριμμένη χρήση. Η θεωρία βάζει σε παρένθεση τα δεδομένα, επιχειρεί μια φαινομενολογική εποχή από τα συμβατικά, δυσπιστεί έναντι της γλώσσας, διαγράφει προσωρινά την «αυτονόητη» αντιστοιχία ανάμεσα στις λέξεις και τα πράγματα. Κρίνει εξ αποστάσεως όχι μόνο το έργο καθαυτό αλλά και την ίδια τη διαδικασία του κρίνειν, καθώς και τα αδιέξοδα της ερμηνείας, την αυθεντία του δικού της λόγου, τις εξαρτήσεις από την ιστορική στιγμή και τους μετασηματισμούς από τη θεσμική απορρόφηση. Η θεωρία, εκτός από το στοχαστικό βλέμμα, καλλιεργεί τον αυτοκριτικό λόγο και τη μεθοδολογική αμφιβολία για να ενισχύσει παράδοξως την κρίση και τη μέθοδο. Δεν αλλάζει μόνο την προοπτική αλλά και τη γλώσσα που τη στηρίζει.

Οι βαρύθυμοι φιλισταίοι της κουλτούρας απεχθάνονται το θεωρείν, κηρύσσουν με πάθος ότι η εξ αποστάσεως θεώρηση είναι άσκοπη άσκηση στο σκοτεινό λόγο και στη σοφιστική επίδειξη. Όταν τους ακούει κανείς ξαφνιάζεται, από τη σχεδόν κυνική παραδοχή ότι τα πράγματα είναι «απλά», η γνώση διαυγής, ο λόγος σαφής, η φαντασία έλλογη, η αλήθεια απόλυτη, η ηθική αθώα και η ερμηνεία επαρκώς αντικειμενική. Θεωρούν τον αναστοχασμό, τη δυσπιστία και τη λοξή ματιά επικίνδυνες ακροβασίες, που απειλούν την «ορθή» και «ευπρεπή» και απόλυτα «τεκμηριωμένη» γνώση που ποζάρει ως «σοβαρή» επιστήμη. Οι φιλισταίοι δεν χαμογελούν σαρδόνια, όπως οι θεωροί, όταν βλέπουν τον εαυτό τους στον καθρέφτη, τον παίρνουν απολύτως κατά λέξη,

στα σοβαρά, αρνούνται ότι τα κόλπα της γλώσσας ξεπερνούν τις προθέσεις τους (ότι ο καθρέφτης παριστάνει είδωλα χωρίς ουσιαστικό «περιεχόμενο», ότι πίσω από τον καθρέφτη δεν υπάρχει τίποτε), εννοούν ότι η πραγματικότητα εξαντλείται λέγοντας τα σύκα σύκα και τη σκάφη σκάφη. Δεν αναρωτιούνται πού είναι τα σύκα και πού η σκάφη, τι θέλει να πει με αυτόν τον τρόπο η γλώσσα που δεν μπορεί να το πει αλλιώς. Δεν απορούν πώς η διεκδίκηση του πραγματικού, του αληθινού, του ορθολογικού γίνεται μέσω της πιο «παράλογης» μεταφοράς, δεν τους βασανίζει το ερώτημα «γιατί γράφω;», δεν ανησυχούν για τις βεβαιότητές τους, δεν τους τύπτει το θράσος της μοχθηρίας τους. Οι φιλισταίοι καταναλώνουν το κείμενο σαν παντεσπάνι και ξεμπερδεύουν εύκολα με τα ενοχλητικά ερωτήματα: αφού δεν τα βλέπουν, δεν υπάρχουν.

Στο ζήτημα της θεωρίας μάς έχουν περικυκλώσει φαντάσματα και σκιάχτρα, μας έχουν ζώσει φόβοι και υποψίες. Οι φήμες για κρυμμένα μυστικά και ντοκουμέντα, για συνωμοσίες εναντίον του ορθού λόγου και της επιστημονικής γνώσης, ενίσχυσαν τη βεβαιότητα της πρόβλεψης: ο κίνδυνος είναι πλέον ορατός, η απειλή επελαύνουσα. Οι δυνάμεις του καλού και της τάξης, παρά τις δικές τους εσωτερικές έριδες και πολυμήχανες αλληλοϋπονομεύσεις, συνασπίστηκαν για να αποκρούσουν τον εχθρό. Τα συνθήματα ήσαν ηχηρά και επείγοντα: έκαμαν λόγο για ανατροπή αξιών και αρχών, για τη φοβερή επιδημία του σχετικισμού, για βιασμό της αλήθειας, για γλωσσικό επικουρισμό, για επικράτηση εντέλει των βαρβάρων της θεωρίας και την κατάλυση της νομιμότητας που θεμελίωσαν οι πατέρες του Διαφωτισμού και οι θεματοφύλακες της κοινωνικής ευθύνης. Γρήγορα, φάνηκε ότι

η αντιπαράθεση με επιχειρήματα, ο συγκροτημένος δηλαδή διάλογος, ξεστράτιζε σε άγονες περιοχές. Το χώρο κατέλαβε η γραφειοκρατία της σκέψης. Εκεί συναντήθηκαν οι επίσημοι δήθεν αντίπαλοι, κήρυξαν ανακωχή και, με αμοιβαίες αντιμεταχωρήσεις, αποκατέστησαν τις ισορροπίες. Τίποτε δεν πρέπει να είναι προς θάνατον. Όσοι έμειναν έξω από τον κύκλο της συναίνεσης και της αμοιβαίας αναγνώρισης, οι ακραιοφείς, κατά κάποιο τρόπο, «θεωρητικοί», αυτά τα «εγκεφαλικά τέρατα» της γραφής, οι «ανερμάτιστοι σαλτιμπάγκοι» του λόγου, οι «τσαρλατάνοι» της επιστήμης, παραδόθηκαν στη χλεύη και στην καταλαλιά. Τώρα πια και η θεωρία είναι των «σοβαρών», αφού διεκδικούν την αποκλειστική πρακτόρευση. Χλιαροί θεωρητικίζοντες και χθαμαλοί φιλόλογοι, πρωταθλητές του αδιάφορου και του ανιαρού, συμφωνούν ότι για όλα υπάρχει ένα μέτρο: η συντήρηση του status quo. Οι τακτικές της χολερικής διαβολής και της μεθοδικής αποσιώπησης χρησιμοποιήθηκαν συμπληρωματικά από αυτή την πολιτισμική γραφειοκρατία, για να ενισχυθεί καλύτερα η άμυνα κατά την υπεράσπιση χρόνιων συμφερότων.

Ο κεχηνώς περίγυρος των ευαισθητοποιημένων περί τα τοιαύτα ένιωσε ανακούφιση που απετράπη τελικά η διασάλευση της ορθής τάξης από ερεβώδεις μεταμοντέρνους τρομοκράτες. Η αστική τους ορθοφροσύνη ήρθε στη θέση της, όταν πείστηκαν ότι το παιχνίδι συνεχίζεται όπως πριν. Υπήρχε κάποτε μια εποχή που η συναναστροφή και μόνο με τη «θεωρία» κόστιζε πολύ, αφού είχε σοβαρές συνέπειες για το μέλλον των απείθαρχων, στην «αταξική» κοινωνία της σοβαρής λογισσύνης. Για να κερδίσεις την αποδοχή της έπρεπε να ορκιστείς πίστη στις αρχές της κυρίαρχης νομι-

μοφροσύνης και να υποβληθείς σε ειδικές τελετές μύησης για να επικυρωθεί η εισδοχή σου στους κύκλους της. Βασικές αρετές για τη συντήρηση της θεσμικής εξουσίας, ιδιαίτερα στα πανεπιστήμια, ήταν η αλληλεγγύη προς τους ομοίους, η ομόνοια έναντι του κοινού εχθρού και η αποδεδειγμένη μετριότητα, που εγγυάται ότι δεν θα γίνεις κάποτε «απειλή». Δεν είναι καθόλου βέβαιο ότι αυτή η εποχή, ιδιαίτερα στην Ελλάδα, έχει κλείσει τον κύκλο της. Λίγο οι αμυντικοί αυτοματισμοί και λίγο οι τοπικές ιδιαιτερότητες, διακινούν όχι την αντίδραση στο θεωρητικό λόγο (πού καιρός πια για κάτι τέτοιο), αλλά τη σώψυχη απέχθεια για τη φωνή που αμφισβητεί, για ένα, ίδιας επινοήσεως, μεταμοντέρνο φάντασμα, που περιλαμβάνει συλλήβδην και τη «θεωρία». Με τη λέξη «μεταμοντέρνο» δεν εννοείται κάτι συγκεκριμένο, αλλά οτιδήποτε θεωρείται κακό ή δεν αρέσει στους γραφειοκράτες της πολιτικής και πολιτισμικής ορθότητας. Δεν ήταν δύσκολο να γίνει αυτό, μολονότι πρέπει να αναγνωριστεί και να κατοχυρωθεί η ευρεσιτεχνία της στρατηγικής. Η σύνταξη με το θεωρητικό λόγο δεν υπήρξε ποτέ ανώδυνη. Σε κάθε επίπεδο, επιστημονικό, ιδεολογικό, κοινωνικό και επαγγελματικό, έπρεπε να τα βγάλει κανείς πέρα με τις αγελαίες ύαινες της θεσμικής εξουσίας, ανεξάρτητα από την πολιτική τους αμφίεση.

* * *

Μπορεί η θεωρία να ενισχύθηκε πολλαπλώς από την ιστορική συγκυρία, κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα, όταν φιλοξένησε ποικίλες, και συχνά αντιτιθέμενες, προσεγγίσεις της τέχνης και της λογοτεχνίας, όταν, στις ανθρωπιστικές επιστήμες, φιλολογική ανάλυση, κριτική ερμηνεία και φιλοσοφικός στοχασμός αναμείχτηκαν σε ενδιαφέρουσες αναθεωρήσεις του αισθητικού, του πολιτικού, του ιδεολογικού και

του ιστορικού· στην πραγματικότητα όμως είναι πανάρχαια δραστηριότητα του πνεύματος. Δεν έχει νόημα να διαλέξει κανείς, τεχνοκρατικά, μια θεωρητική προσέγγιση ή να ενταχθεί σε μια σχολή ή σε ένα ρεύμα για να μαθητεύσει σε ακριβείς εφαρμογές, αν δεν διακατέχεται από το πάθος της απορίας και αν δεν τον τρώει το σαράκι της περιέργειας. Ο θεωρός, ως αξεδίψαστος ταξιδευτής στη γραφή και στην ανάγνωση, έχει ψηλή ματιά. Δεν βολεύεται εύκολα με τα νοήματα ούτε εφησυχάζει με προφανή ευρήματα. Πάντα νομίζει ότι υπάρχει κάτι που τον ξεπερνά, ότι είναι πιασμένος σε ένα δίχτυ χωρίς τελική διαφυγή. Ωστόσο, δεν σταματά ποτέ την περιπλάνηση: «θεωρίας είνεκεν εκδημείν». Τον ενδιαφέρει να παρατηρεί προσεκτικά και να εξετάσει λεπτομερώς, να αναπροσαρμόζει την πορεία του, σύμφωνα με τις γενικές του αρχές που δοκιμάζονται στην πράξη. Είναι πάντα έτοιμος να δεχτεί της προκλήσεις του ταξιδιού και τα αινίγματα του στοχασμού. Ο γνήσιος θεωρός δεν ενδιαφέρεται για μοντέλα, συστήματα, εφαρμογές, τεχνικές και μεθόδους, που χρησιμοποιούν τη θεωρία ως πρόφαση για να συντονιστούν με την επικαιρότητα, χωρίς να πειραματιστούν με τη σκέψη και χωρίς να δοκιμαστούν στην περιπέτεια μιας άλλης γραφής. Πειραματισμός, δοκιμασία, απορία, δυσπιστία, αναστοχασμός, ανατρεπτικός λόγος, είναι τα κυριότερα εφόδια για την άσκηση του θεωρείν. Πρόκειται, στις πιο ενδιαφέρουσες εκφάνσεις της, για ετερότροπη στάση με ιδιόγλωσση φράση, και όχι για ένταξη σε αρραγείς ομάδες, ούτε για αταλάντευτη προσχώρηση σε θεωρητικές ορθοδοξίες. Ο θεωρός μπορεί να αλλάζει κατεύθυνση, να υιοθετεί καινούργιους τρόπους, να συμπλέει με κοντινούς συντρόφους, ποτέ όμως δεν παύει να αναζητά το δικό του δρόμο, στο λόγο και τη σκέψη. Υπό την έννοια αυτή, η θεωρία υποσχεται στον καθένα ένα μοναδικό προορισμό, χωρίς καμιά

εγγύηση. Είναι ένα άνοιγμα στο άγνωστο, προς αυτό που κάνει τη γραφή μια αναπόφευκτα ριφοκίνδυνη πράξη αυτογνωσίας.

Αν δεχτούμε ότι η θεωρία προωθεί την αγωγή του νου και της φαντασίας στην περιπέτεια που λέγεται γραφή, τότε είναι αναπόφευκτη η διαπίστωση ότι δεν υπάρχουν εγγυήσεις ορθότητας, ούτε αποδείξεις ορθοδοξίας. Το στοίχημα δεν είναι με την αλήθεια αλλά με το ερώτημα για την «αλήθεια της αλήθειας». Η θεωρία θέτει αναμφισβήτητα σε κίνηση ένα μηχανισμό παρέμβασης, όχι μόνο στα κείμενα αλλά και στους θεσμούς, με τη διαφορά ότι αφήνει ανοιχτή και προσωρινή την έκβαση της αναθεώρησης. Επιπλέον, στο ευρύτερο πεδίο της, αναπτύσσονται πολλές, και συχνά αντίθετες τάσεις, και συγκροτούνται μορφές λόγου με μεγάλη απόκλιση από τον κυρίαρχο προσανατολισμό. Από την ίδια τη σύσταση της δυσπιστίας της, η θεωρία δεν ακολουθεί την υποχρεωτική μονοδρομηση της δογματικής βεβαιότητας· αντίθετα, απελευθερώνει έναν αστερισμό δημιουργικών επινοήσεων για να στοχαστεί εκ νέου τα ανθρώπινα πεπραγμένα, κυρίως στα έργα της φαντασίας και του νου. Αν όλα αυτά ακούγονται σαν μια πολύ ιδιοσυγκρασιακή αντίδραση στο ερώτημα «τι είναι η θεωρία;», τότε είναι αναγκαίο να δηλωθεί απερίφραστα: αν δεν διαλέξει κανείς το δικό του δρόμο, όταν ο καιρός τού συμπαραστέκεται με τη γενικότερη τροπή του, τότε πράγματι καταλήγει να γίνει τεχνοκράτης των θεωρητικών προσεγγίσεων, ένα είδος χαμαιλέοντα που σέρνεται πίσω από τις προτάσεις του συρμού, ένας διπλωμάτης της λογισσύνης, που διαφέρει πολύ λίγο από όσους δήθεν επιχειρεί να ανατρέψει –στην πραγματικότητα θέλει να τους διαδεχτεί, φορώντας τη μοντέρνα λεοντή και μοιράζοντας

τα αυγά του σε πολλά καλάθια. Δανείζεται απλώς τη φρασολογία της εποχής, μιμείται άτεχνα τα επιτήδεια τεχνάσματα των ειδώλων του, επαναλαμβάνει τα συνθήματα, οικειοποιείται τα επιχειρήματα, αλλά σπασμωδικά και ξώπετσα, δίχως ποσώς να νοιάζεται για τη βαθύτερη ανατροπή της σκέψης που προκαλεί η κρίσιμη προσωπική επένδυση στο θεωρητικό λόγο. Όταν η θεωρία αφομοιώνεται στην ακαδημαϊκή ηθική και την πανεπιστημιακή πολιτική, τότε τυφλώνεται μονίμως και εγκλωβίζεται στην απλή διαχείριση ιδεών και απόψεων.

Είναι βέβαια αλήθεια, ότι καμιά προσωπική διαδρομή δεν ξεφεύγει από την ιστορική δέσμευση, καμιά ατομική πρωτοβουλία του στοχασμού δεν αναπτύσσεται εν κενώ, και αυτό ακριβώς συνέβη, όταν, στις δεκαετίες του '60, του '70 και του '80, για να μείνουμε στις πιο χαρακτηριστικές και αμφιλεγόμενες, οι συνθήκες επέτρεψαν στη θεωρία να ανθίσει και να δοκιμάσει το λόγο της στην πολιτισμική και κοινωνική πραγματικότητα. Τότε ακριβώς, σημαντικοί εκπρόσωποι των ανθρωπιστικών επιστημών, αντέδρασαν στον παραδοσιακό εμπειρισμό και θετικισμό (που με το άλλοθι του ορθού λόγου συντηρούσαν την εξουσιαστική ρητορική μιας τσαλακωμένης αντικειμενικότητας), αλλά συνάμα έπρεπε να αναμετρηθούν και με το λόγο της πολιτικής, με τους φανατισμούς της ιδεολογίας, με την αμεσότητα των κοινωνικών προβλημάτων, κάτι που τους ώθησε να αναψηλαφήσουν καθιερωμένες έννοιες, όπως «υποκείμενο», «μορφή», «περιεχόμενο», «ερμηνεία», «αλήθεια», «κοινωνική τάξη», «ασυνείδητο», «επανάσταση», «συγγραφέας», «φύλο», «ηθική», «κέντρο», «περιφέρεια», εν γένει όλο το λεξιλόγιο που είχε εμπεδωθεί, ως κάτι φυσικό και αυταπόδεικτο, στην

επιστημονική γλώσσα της εποχής. Σε αυτό το εγχείρημα, ο θεωρητικός λόγος συναντήθηκε με τη μαρξιστική σκέψη και μετρήθηκε, μεταξύ άλλων, με τα κινήματα της αριστεράς. Η συνάντηση δεν οδήγησε σε ένα ανέφελο ειδύλλιο, αντιθέτως προκάλεσε έντονες αναταράξεις και ισχυρούς κλονισμούς. Η κατάσταση επιδεινώθηκε μετά την κατάρρευση του ανύπαρκτου σοσιαλισμού και τη συρρίκνωση της αριστερής ιδεολογίας. Η θεωρία πήρε τότε μεγάλες αποστάσεις από τις παλιές της εξαρτήσεις και άρχισε να λογαριάζεται με τις παραχωρήσεις της σε σκοτεινές ουτοπίες, αφού προσδιορίστηκε, σε πολλούς τομείς και για μεγάλο διάστημα, από τις πολιτικές, ιδεολογικές και φιλοσοφικές διεργασίες στο χώρο της αριστεράς.

* * *

Σήμερα, τα πράγματα είναι διαφορετικά: η αριστερά παλεύει να γλιτώσει από τα φαντάσματά της και να μετουσιώσει σε κάτι ορατό την ουσιαστική ανυπαρξία της, ενώ η θεωρία αγωνίζεται να ξεθολώσει τη ματιά της από το εκτυφλωτικό φως της παγκόσμιας ανατροπής που σάρωσε όλες τις κοινωνίες τις δύο τελευταίες δεκαετίες και τη βρήκε αδύναμη και απροετοίμαστη, να δίνει παλιές μάχες και να ασχολείται με χαμένες υποθέσεις. Εάν η θεωρία θέλει να βρει πάλι το δρόμο της, πρέπει να απορροφήσει τους κραδασμούς της ραγδαίας μεταβολής στα μέσα επικοινωνίας, να υπολογίσει τη θέση της στη νέα ψηφιακή εποχή, να συνεκτιμήσει τις ανακατατάξεις και μεταλλάξεις της εξουσίας, να μελετήσει τη γλώσσα στο νέο περιβάλλον, να εξετάσει την τέχνη και τη λογοτεχνία, αφού πρώτα υπολογίσει τις αλλαγές που δεν πρόλαβε καν να αντιληφθεί αλλά ήδη τις έχει πίσω της. Το ίδιο ισχύει, και με πιο οδυνηρό τρόπο στη ζωή των ανθρώπων, για την αριστερά, σε μια εποχή που η κάθε εξου-

σία μεταμορφώνεται πριν καν γίνει αντιληπτή. Καθώς η αριστερά ψάχνει, τρεκλίζοντας και βραδυπορώντας, να αρθρώσει μια πειστική θεωρία για το κοινωνικό της πρόταγμα, η θεωρία, στην επίκαιρη εκδοχή της, παραπαίει ανάμεσα στον επιστημονικοφανή ναρκισσισμό της και στην αποενοχοποιητική ηθικολογία μιας πολιτικής ορθότητας made in USA. Δύσκολοι καιροί και για τη μια και για την άλλη. Ομολογουμένως, η σχέση τους ήταν πάντα ταραγμένη και ασταθής: ακόμη και στις πιο ευτυχείς συνευρέσεις, η καχυποψία καιροφυλακτούσε. Η αριστερά δεν εμπιστεύτηκε τη θεωρία, την αντιμετώπισε συνήθως σαν εξεζητημένο διανοουμενισμό ή ακαδημαϊκή διαστροφή. Από την άλλη μεριά, η θεωρία, όπως την εννοούμε εδώ, δεν δέχεται εύκολα κηδεμονίες και ντιρεκτίβες, δεν εμπιστεύεται καν τη δική της ματιά, αντιστέκεται στην αυθεντία του ίδιου του λόγου της, πόσο μάλλον στον ιδεολογικό δογματισμό, στη ματαιόσπουδη ρητορεία ή, ακόμη χειρότερα, στο συντεταγμένο κόμμα. Ωστόσο, θεωρία και αριστερά, ελπίζει κανείς ότι είναι πολύ πιο μακρινά ταξίδια για να περιοριστούν στον ιστορικό χρόνο της βιογραφίας μας ή να βουλιάξουν στο κακό παρελθόν των σχέσεών τους.

Το κεφάλαιο «Η θεωρία στην Ελλάδα» παραμένει για την ώρα άγραφο από τη μεριά της αριστεράς. Συνεχίζουν να το ταλαιπωρούν ανενόχλητοι, με το παραλήρημά τους, γνωστοί φιλολογικοί ακανθόχοιροι, οι οποίοι, σε κάθε ενοχλητική σκιά από τα τάρταρα της θεωρίας, αντιδρούν παραπέμποντας μονίμως, με αποτυφλωμένο θράσος και εξοργιστική μονοτονία, στη γενιά του '30. Αυτή είναι η κολυμβήθρα του Σιλβάμ, για κάθε νόσο και μαλαχία. Όποιο και αν είναι το ζήτημα, κάτι έχει να πει, φερειπείν, ο μέγας Σεφέ-

ρης, εξαγνίζοντάς το και εξαντλώντας το «για πάντα». Από εκεί δανείζονται ακόμη, αφρίζοντας, τις φαντασιώσεις τους. Η αριστερή διανόηση, αντί να τους αντιμετωπίσει τουλάχιστον με κριτική επιφύλαξη, συχνά τους πρόσφερε καταφύγιο, τους νομιμοποίησε και τους ανέχτηκε. Η ανατρεπτική ρητορική της για τα κοινωνικά ζητήματα, έναντι του μικροαστικού δισταγμού της για τη θεωρία και έναντι της σκανδαλώδους ηπιότητας στην αντιμετώπιση της κατεστημένης σκέψης και λογοτεχνίας, δεν φαίνεται να προξένησε, όπως θα περίμενε κανείς, απορίες ούτε σοβαρές αντιρρήσεις στους κόλπους της, ιδίως κατά τη μεταπολιτευτική περίοδο και, ακόμη περισσότερο, μετά το 1989. Τα πράγματα ωστόσο πιέζουν. «Το φίδι που δεν μπορεί να αλλάξει δέρμα χάνεται», λένε οι σοφοί. Τα αυγά περιμένουν ακόμη άσπαστα. Το φίδι χωρίς πουκάμισο. Και η θεωρία εξόριστη.